

การพัฒนาทักษะทางอารมณ์และสังคมของนักเรียนประถมศึกษายุคดิจิทัล

Development of Emotional and Social Skills of Elementary School Students in the Digital Age

ธาริณี ธารทอง¹ วีระวัฒน์ พัฒนกุลชัย² และทนง ทองภูเบศร์³

Tharinee Tharnthong, Weerawat Pattanakulchai and Thanong Thongphubate

Received: November 01, 2024

Revised: April 15, 2025

Accepted: April 29, 2025

บทคัดย่อ

บทความวิชาการนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อนำเสนอแนวทางการพัฒนาทักษะทางอารมณ์และสังคมของนักเรียนประถมศึกษายุคดิจิทัล ผลการศึกษา พบว่า แนวทางการพัฒนาทักษะทางอารมณ์และสังคมของนักเรียนประถมศึกษายุคดิจิทัลมี 5 แนวทางสำคัญ ได้แก่ 1) การบูรณาการเทคโนโลยีดิจิทัลเพื่อเสริมสร้างทักษะทางปัญญาและสังคมอารมณ์ โดยใช้กระบวนการเรียนรู้ผ่านสื่อดิจิทัลที่เน้นการคิดวิเคราะห์ แก้ปัญหา ทดลอง และสร้างสรรค์ ซึ่งนำไปสู่การเรียนรู้เชิงรุก 2) การเรียนรู้ทางสังคมและอารมณ์ในบริบทดิจิทัลที่ช่วยพัฒนาความสามารถในการจัดการอารมณ์ การเห็นอกเห็นใจ การสร้างความสัมพันธ์ การทำงานร่วมกัน และการตัดสินใจอย่างมีความรับผิดชอบ 3) การส่งเสริมการเรียนรู้แบบร่วมมือและปฏิสัมพันธ์ทางสังคมผ่านช่องทางออนไลน์ เพื่อพัฒนาทักษะการสื่อสาร การแลกเปลี่ยนความคิดเห็น การสร้างสัมพันธ์ภาพ และความมั่นใจในตนเอง 4) การบูรณาการทักษะทางสังคมและอารมณ์ในการใช้เทคโนโลยี โดยเน้นการใช้เทคโนโลยีอย่างมีความรับผิดชอบผ่านกิจกรรมที่หลากหลาย เช่น การทำงานกลุ่มออนไลน์และเกมเพื่อการศึกษา และ 5) การเข้าถึงสื่อดิจิทัลอย่างเหมาะสม โดยต้องมีการกำกับดูแลและส่งเสริมการใช้สื่อที่มีคุณภาพเพื่อป้องกันผลกระทบจากเนื้อหาหรือค่านิยมที่ไม่เหมาะสมซึ่งอาจนำไปสู่พฤติกรรมที่ไม่พึงประสงค์

คำสำคัญ: แนวทาง, การพัฒนาทักษะทางอารมณ์และสังคม, นักเรียนประถมศึกษา, ยุคดิจิทัล

¹⁻³ มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลรัตนโกสินทร์; Rajamangala University of Technology Rattanakosin
Corresponding author, e-mail: tharinee.tha@rmutr.ac.th

Abstract

This academic article aimed to present guidelines for developing emotional and social skills of primary school students in the digital age. The study results showed that there were five key approaches to developing emotional and social skills of primary school students in the digital age, namely 1) integrating digital technology to enhance cognitive and emotional-social skills using digital learning processes that emphasized analytical thinking, problem-solving, experimentation, and creativity, leading to active learning; 2) social and emotional learning in a digital context that helped develop the ability to manage emotions, empathy, relationship building, collaboration, and responsible decision-making; 3) promoting collaborative learning and social interaction through online channels to develop communication skills, exchange of ideas, relationship building, and self-confidence; 4) integrating social and emotional skills in the use of technology, emphasizing responsible technology use through diverse activities such as online group work and educational games; and 5) appropriate access to digital media, requiring supervision and promotion of quality media use to prevent the negative impact of inappropriate content or values that may lead to undesirable behaviors.

Keywords: guidelines, emotional and social skills development, primary school students, digital age

บทนำ

การเปลี่ยนแปลงที่รวดเร็วของโลกในปัจจุบันทั้งด้านเทคโนโลยี สังคม และเศรษฐกิจ ก่อให้เกิดความจำเป็นในการปรับการศึกษาเพื่อเตรียมความพร้อมให้นักเรียน โดยเฉพาะการพัฒนาทักษะทางอารมณ์และสังคม (Emotional and Social Skills Development: ESSD) ซึ่งมีความสำคัญในการสร้างคุณภาพชีวิตที่ดีและการอยู่ร่วมกับผู้อื่นอย่างมีความสุข การพัฒนาทักษะเหล่านี้มีความสำคัญอย่างยิ่งในบริบทของประเทศไทย ซึ่งพบว่าปัญหาของเยาวชนในสังคมมีความรุนแรงและกลายเป็นปัญหาสังคมที่ต้องได้รับการแก้ไขอย่างจริงจัง ภายใต้รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2560 มาตรา 54 และยุทธศาสตร์ชาติ 20 ปี (พ.ศ. 2561-2580) ที่มุ่งเน้นการพัฒนาความสามารถในการปรับตัวของคนไทย พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 (แก้ไขเพิ่มเติม พ.ศ. 2545 และ 2553) ได้เน้นถึงความสำคัญของการพัฒนานักเรียนให้มีคุณธรรม จริยธรรม และความสมบูรณ์ทั้งด้านร่างกายและจิตใจ ซึ่งการดำเนินงานด้านการบริหารงานบุคคลในโรงเรียนมีบทบาทสำคัญในการสนับสนุนการพัฒนานักเรียนและการแก้ไขปัญหาพฤติกรรมที่ไม่เหมาะสม ส่งผลให้ระบบการดูแลช่วยเหลือให้นักเรียนมีความจำเป็นในการสร้างสภาพแวดล้อมที่

เหมาะสมต่อการพัฒนานักเรียน (ซัซวาลย์ ระดาฤทธิ์, 2567) กระทรวงศึกษาธิการได้กำหนดนโยบายพัฒนาทักษะทางอารมณ์และสังคมของนักเรียนผ่านการบริหารจัดการโดยสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน (สพฐ.) ซึ่งมุ่งเน้นการสร้างความสามารถในการจัดการอารมณ์ การสร้างความสัมพันธ์ที่ดี และการทำงานเป็นทีม ทักษะเหล่านี้มีความสำคัญอย่างยิ่งต่อการปรับตัว และประสบความสำเร็จในโลกปัจจุบันที่เปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็ว (Durlak, J. A., Weissberg, R. P., Dymnicki, A. B., Taylor, R. D. & Schellinger, K. B., 2011) การพัฒนาทักษะทางอารมณ์และสังคมในโรงเรียนประถมศึกษาามีบทบาทสำคัญในการเพิ่มผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน ลดพฤติกรรมที่ไม่เหมาะสม และเพิ่มความสามารถในการจัดการกับความเครียดและความขัดแย้งได้อย่างมีประสิทธิภาพ (พิชิตชัย เทียงท่า และมนตรี วงษ์สะพาน, 2566) นอกจากนี้ ยังช่วยให้นักเรียนสามารถสื่อสารและทำงานร่วมกับผู้อื่นอย่างมีประสิทธิภาพ เสริมสร้างความมั่นใจและการเห็นคุณค่าในตนเอง ตลอดจนเตรียมความพร้อมสำหรับอนาคต (ชนอนงค์ ชูรา และคณะ, 2567) ในขณะเดียวกัน การสอนทักษะทางอารมณ์และสังคมยังเป็นการป้องกันปัญหาพฤติกรรมที่ไม่พึงประสงค์ เช่น การก่อกวนและการละเมิดกฎระเบียบในโรงเรียน (Ahmed, I., Hamzah, A. B. & Abdullah, M. N. L. Y. B., 2020) ดังนั้น การนำระบบการดูแลช่วยเหลือให้นักเรียนมาประยุกต์ใช้ในโรงเรียนจึงมีความจำเป็นเพื่อส่งเสริมความสามารถในการปรับตัวในด้านการเรียนและการอยู่ร่วมกับผู้อื่น รวมถึงสุขภาพทางอารมณ์ช่วยสร้างสภาพแวดล้อมที่ดีในการเรียนรู้ (พชรกมล คำไวย์ และคณะ, 2567)

บทความวิชาการฉบับนี้ ผู้เขียนมีเจตนาที่จะนำเสนอข้อมูลที่ครอบคลุมและสรุปผลการศึกษาที่เกี่ยวข้องกับวิธีการและกลยุทธ์ที่ส่งเสริมการพัฒนาทักษะดังกล่าวในบริบทของเทคโนโลยีที่เปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็ว โดยรวบรวมและวิเคราะห์ผลการวิจัยล่าสุด เพื่อให้ผู้อ่านสามารถเข้าใจแนวโน้มและประเด็นสำคัญในการพัฒนาทักษะเหล่านี้ ประโยชน์ที่ได้รับจากบทความวิชาการนี้ คือการให้ข้อมูลที่เป็ปัจจุบันและน่าเชื่อถือ ซึ่งสามารถใช้เป็นแนวทางในการออกแบบนโยบายการศึกษาและการจัดการเรียนการสอนที่เน้นการพัฒนาทักษะทางอารมณ์และสังคมของนักเรียนในยุคดิจิทัลได้อย่างมีประสิทธิภาพ

นักเรียนประถมศึกษายุคดิจิทัล

ในยุคดิจิทัล นักเรียนประถมศึกษาเติบโตขึ้นในสภาพแวดล้อมที่เต็มไปด้วยเทคโนโลยี และข้อมูลที่เข้าถึงได้อย่างง่ายดาย แตกต่างจากนักเรียนในยุคก่อนอย่างสิ้นเชิง โดยพวกเขามีความคุ้นเคยกับการใช้เครื่องมือทางเทคโนโลยีต่าง ๆ เช่น สมาร์ทโฟน แท็บเล็ต และคอมพิวเตอร์ ซึ่งอำนวยความสะดวกในการเรียนรู้และการค้นคว้าข้อมูลได้อย่างรวดเร็วและมีประสิทธิภาพ นอกจากนี้ นักเรียนในยุคนี้ยังแสดงให้เห็นถึงความสามารถในการปรับตัวต่อการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นในระบบการศึกษา โดยเฉพาะการเรียนรู้ในรูปแบบใหม่ที่พัฒนาขึ้นจากการใช้สื่อดิจิทัล เทคโนโลยีดิจิทัลและการเข้าถึงข้อมูลอย่างรวดเร็วผ่านเว็บไซต์และแพลตฟอร์มออนไลน์มีบทบาทสำคัญในการส่งเสริมให้นักเรียนสามารถเรียนรู้ได้ตามความสนใจและความต้องการเฉพาะบุคคล ซึ่ง

สอดคล้องกับแนวคิดการเรียนรู้ที่ยืดหยุ่นเป็นศูนย์กลาง โดยเทคโนโลยีดังกล่าวยังช่วยเสริมสร้างทักษะการเรียนรู้ด้วยตนเอง (วรพล ศรีเทพ และสุดคณิง อาจชอบการ, 2567) อย่างไรก็ตาม ความสะดวกสบายและการเข้าถึงข้อมูลที่ง่ายขึ้นยังนำมาซึ่งความท้าทายด้านพฤติกรรมและค่านิยมของนักเรียนประถมศึกษาในยุคดิจิทัล พวกเขามีความเสี่ยงที่จะได้รับอิทธิพลจากเนื้อหาที่มีค่าเฮโดนิค (Hedonistic Values) ซึ่งอาจส่งผลกระทบต่อพฤติกรรมและการตัดสินใจในชีวิตประจำวัน (Aslan, A. & Shiong, P. K., 2023) นักเรียนในยุคดิจิทัลมีความคุ้นเคยกับเทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสาร ชอบที่จะเข้าถึงข้อมูลได้ง่ายผ่านอุปกรณ์ดิจิทัล เห็นได้จากการที่พวกเขามักจะใช้สมาร์ทโฟนและแท็บเล็ตในการเรียนรู้และสื่อสาร นอกจากนี้ยังมีทักษะการใช้สื่อสังคมออนไลน์เพื่อการศึกษา การมีส่วนร่วมในกิจกรรมออนไลน์ และการสำรวจข้อมูลผ่านเครื่องมือออนไลน์ (สุวัชรพร สวยอารมณ์ และปิยะฉัตร เอื้อชินกุล, 2567)

พฤติกรรมการแสดงออกของนักเรียนประถมศึกษายุคดิจิทัล

พฤติกรรมการแสดงออกของนักเรียนประถมศึกษาในยุคดิจิทัลได้พัฒนาไปในทิศทางที่แตกต่างและหลากหลายมากขึ้นเมื่อเทียบกับอดีต พวกเขาแสดงออกด้วยความมั่นใจและเปิดเผยผ่านช่องทางดิจิทัลต่าง ๆ ไม่ว่าจะเป็นโซเชียลมีเดียหรือแพลตฟอร์มการเรียนรู้ออนไลน์ ซึ่งเป็นส่วนหนึ่งของชีวิตประจำวันของพวกเขา การแสดงความคิดเห็นผ่านสื่อดิจิทัลกลายเป็นวิธีที่พวกเขาใช้ในการแสดงออกถึงความคิดเห็นและความรู้สึกต่อนเนื้อหาการเรียนรู้หรือประเด็นต่าง ๆ ในสังคมอย่างมีประสิทธิภาพและเป็นอิสระ การมีส่วนร่วมในกิจกรรมออนไลน์ เช่น การเข้าร่วมชั้นเรียนเสมือนจริงหรือการแสดงความคิดเห็นในการสนทนากลุ่ม ทำให้นักเรียนสามารถแสดงออกถึงความสนใจในเนื้อหาที่พวกเขาเรียนรู้ได้อย่างชัดเจน ซึ่งสะท้อนให้เห็นถึงการมีส่วนร่วมที่กระตือรือร้นและการปฏิสัมพันธ์ที่มีคุณภาพกับเพื่อนร่วมชั้นและครูผ่านแพลตฟอร์มดิจิทัล (วรพล ศรีเทพ และสุดคณิง อาจชอบการ, 2567) นอกจากนี้ นักเรียนยังมีแนวโน้มที่จะทำงานร่วมกันในกลุ่มอย่างมีประสิทธิภาพมากขึ้น เนื่องจากพวกเขาได้รับการฝึกฝนในด้านการทำงานกลุ่มและการนำเสนอข้อมูลอย่างมีระบบ การที่นักเรียนในยุคดิจิทัลสามารถเข้าถึงข้อมูลและเทคโนโลยีอย่างง่ายดายทำให้พวกเขาพัฒนาทักษะการสื่อสารที่ซับซ้อนและมีความหลากหลายมากขึ้น การสื่อสารผ่านช่องทางดิจิทัลไม่เพียงแต่เพิ่มความสะดวกสบายในการแสดงความคิดเห็นเท่านั้น แต่ยังส่งเสริมให้พวกเขามีปฏิสัมพันธ์ทางสังคมที่มีประสิทธิภาพและสร้างสรรค์ การทำงานร่วมกันและการสื่อสารระหว่างนักเรียนกับเพื่อนร่วมชั้นและครูผ่านช่องทางดิจิทัลยังช่วยเสริมสร้างทักษะทางสังคมและการทำงานเป็นทีมให้กับนักเรียนเหล่านี้ อย่างไรก็ตาม แม้ว่าการใช้สื่อดิจิทัลจะเปิดโอกาสให้นักเรียนสามารถแสดงออกได้อย่างอิสระ แต่ก็ยังมีความเสี่ยงที่พวกเขาจะถูกชักจูงไปในทางที่ไม่เหมาะสม เนื่องจากการใช้โทรศัพท์มือถือและสื่อดิจิทัลที่เพิ่มขึ้น อาจทำให้นักเรียนบางกลุ่มแสดงพฤติกรรมที่มุ่งเน้นความสนุกสนานและความพึงพอใจในระยะสั้น เช่น การดูวิดีโอหรือเล่นเกมที่มีเนื้อหาที่ไม่เหมาะสม และเนื่องจากการขาดการควบคุมจากผู้ปกครอง อาจทำให้เด็ก ๆ มีแนวโน้มที่จะบริโภคเนื้อหาที่มีค่าเฮโดนิคมากขึ้น ซึ่งอาจส่งผลกระทบต่อพฤติกรรมและค่านิยมของพวกเขา (Aslan, A. & Shiong,

P. K., 2023) พฤติกรรมที่เกี่ยวข้องในด้านการเรียนรู้กลายเป็นมีความหลากหลายมากขึ้น นักเรียนมักจะแสดงออกผ่านการใช้สื่อดิจิทัล เช่น การสื่อสารผ่านแอปพลิเคชันต่างๆ เล่นเกมออนไลน์ และสร้างคอนเทนต์สำหรับสื่อสังคมออนไลน์ ซึ่งสามารถสะท้อนถึงความสนใจและความคิดสร้างสรรค์ของพวกเขา แต่อาจมีการแสดงออกด้านพฤติกรรมที่อาจส่งผลกระทบต่อการเรียนรู้ เช่น การใช้อุปกรณ์มากเกินไปจนทำให้การมีสมาธิลดลง (สุวัชรพร สวยอารมณ์, และปิยะฉัตร เอื้อชินกุล, 2567)

รูปแบบการเรียนรู้ (Learning Style) ของนักเรียนประถมศึกษายุคดิจิทัล

นักเรียนประถมศึกษาในยุคดิจิทัลมีรูปแบบการเรียนรู้ที่มีความหลากหลายและซับซ้อนยิ่งขึ้น เนื่องจากพวกเขาเติบโตขึ้นท่ามกลางความก้าวหน้าของเทคโนโลยีที่พัฒนาอย่างรวดเร็ว โดยผู้เขียนได้สรุปรูปแบบการเรียนรู้ของนักเรียนประถมศึกษายุคดิจิทัล ได้ดังนี้

1) การเรียนรู้จากการมีส่วนร่วมในกิจกรรมที่ผสมผสานเทคโนโลยี ซึ่งนักเรียนในยุคนี้มักจะเรียนรู้ได้ดีจากการมีส่วนร่วมในกิจกรรมที่ผสมผสานเทคโนโลยี เช่น การใช้เกมเพื่อการศึกษา สื่อมัลติมีเดีย และโครงการที่เกี่ยวข้องกับการประยุกต์ใช้เทคโนโลยี โดยรูปแบบการเรียนรู้จากการมีส่วนร่วมในกิจกรรมที่ผสมผสานเทคโนโลยีไม่ได้เน้นเพียงการรับข้อมูล แต่ยังเน้นการมีส่วนร่วมและการปฏิสัมพันธ์ที่สร้างสรรค์กับเนื้อหา ส่งผลให้นักเรียนสามารถพัฒนาทักษะการคิดวิเคราะห์และการแก้ปัญหาได้อย่างมีประสิทธิภาพ การเรียนรู้ในยุคดิจิทัลจึงไม่ใช่เพียงการรับสารเพียงด้านเดียว แต่เป็นกระบวนการที่นักเรียนมีบทบาทในการสร้างสรรค์และทดลองสิ่งใหม่ ๆ ด้วยตนเอง อีกทั้งนักเรียนยังมีแนวโน้มที่จะเรียนรู้ได้ดีขึ้นจากการทำงานร่วมกันกับเพื่อน ๆ และการได้รับข้อเสนอแนะในทันที ซึ่งช่วยเสริมสร้างการเข้าใจเนื้อหาที่เรียนและการพัฒนาทักษะทางสังคม (วรพล ศรีเทพ และสุดคะนิง อาจชอบการ, 2567)

2) การเรียนรู้แบบออนไลน์ เป็นการเรียนรู้ที่ช่วยให้นักเรียนมีทางเลือกในการเรียนรู้ที่หลากหลายมากขึ้น ซึ่งการเรียนรู้แบบออนไลน์เป็นรูปแบบการเรียนรู้ที่มีความยืดหยุ่นทั้งในแง่ของการเข้าถึงเนื้อหาและการปรับเปลี่ยนตามระดับความรู้และความสามารถของแต่ละบุคคล นักเรียนสามารถเลือกเรียนรู้ในรูปแบบที่เหมาะสมกับตนเอง ทำให้การเรียนรู้เป็นเรื่องที่สะดวกและเหมาะสมกับความต้องการเฉพาะของแต่ละคน นักเรียนบางคนอาจจะเรียนรู้ได้ดีจากการใช้สื่อดิจิทัลและการปฏิสัมพันธ์กับเนื้อหาผ่านเทคโนโลยี แต่ในขณะเดียวกัน นักเรียนบางกลุ่มอาจต้องการการสนับสนุนจากผู้ปกครองหรือครูเพื่อให้สามารถใช้เทคโนโลยีได้อย่างมีประสิทธิภาพ ซึ่งทำให้เกิดความจำเป็นในการปรับตัวและการสนับสนุนที่เหมาะสมเพื่อให้นักเรียนเหล่านี้สามารถพัฒนาทักษะการเรียนรู้ได้อย่างเต็มที่ การเรียนรู้ในยุคดิจิทัลจึงเป็นการผสมผสานระหว่างความเป็นอิสระในการเรียนรู้และการได้รับการสนับสนุนที่เหมาะสมจากบุคคลรอบข้าง (Aslan, A. & Shiong, P. K., 2023)

3) การเรียนรู้แบบใช้เทคโนโลยี นักเรียนในยุคดิจิทัลมักมีสไตล์การเรียนรู้ที่เน้นการเรียนรู้แบบใช้เทคโนโลยี โดยมีการเรียนรู้ที่ผ่านสื่อออนไลน์และกิจกรรมที่มีปฏิสัมพันธ์สูง เช่น การ

เรียนรู้แบบรวมกลุ่ม การใช้โปรแกรมการสอนที่มีความเคลื่อนไหว และการเรียนรู้แบบโครงการ นอกจากนี้ยังต้องการความรู้สึกร่วมและการได้รับข้อมูลแบบทันที (สุวัชรพร สวอยอารมณ์ และปิยะฉัตรเอื้อ ชินกุล, 2567) การเรียนรู้ในยุคดิจิทัลยังมีการปรับเปลี่ยนตามเทคโนโลยีที่มีอยู่ นักเรียนมักจะเรียนรู้ได้ดีผ่านการใช้สื่อมัลติมีเดีย เช่น วิดีโอ เกมการศึกษา และแอปพลิเคชันต่าง ๆ ที่ช่วยเสริมสร้างประสบการณ์การเรียนรู้ ทำให้การเรียนรู้ไม่จำกัดเพียงการอ่านหรือการฟัง แต่เป็นการเรียนรู้ที่มาจากการปฏิสัมพันธ์และการทดลองจริง ซึ่งช่วยให้นักเรียนสามารถเข้าใจและจดจำเนื้อหาได้ดีขึ้น

4) การเรียนรู้แบบร่วมมือผ่านแพลตฟอร์มออนไลน์ เป็นรูปแบบการเรียนรู้อีกรูปแบบหนึ่งที่เป็นที่นิยมในหมู่นักเรียนยุคนี้ เพราะช่วยให้นักเรียนสามารถแลกเปลี่ยนความคิดเห็นและทำงานร่วมกันได้อย่างมีประสิทธิภาพ

ทักษะทางอารมณ์และสังคมของนักเรียนประถมศึกษา

หนึ่งในปัจจัยสำคัญที่ช่วยพัฒนาความสามารถในการรับรู้และจัดการอารมณ์ การสร้างความสัมพันธ์ที่ดี การแก้ปัญหาทางสังคม และการตัดสินใจอย่างมีความรับผิดชอบสำหรับนักเรียนประถมศึกษา คือ การเรียนรู้ทางอารมณ์และสังคม (Social and Emotional Learning : SEL) ซึ่งส่งผลต่อการพัฒนาทักษะทางอารมณ์และสังคมของเด็ก (ESSD) การเรียนรู้ทักษะเหล่านี้ช่วยให้เด็กปรับตัวได้ดีในสภาพแวดล้อมทางสังคมและส่งผลในระยะยาว ทั้งนี้ การมีทักษะทางอารมณ์และสังคมยังช่วยเสริมสร้างความสามารถในการทำงานร่วมกับผู้อื่นและจัดการกับความเครียดในชีวิตประจำวัน (สุนิสา วงศ์อารีย์ และคณะ, 2566) การพัฒนาทักษะการเรียนรู้ทางอารมณ์และสังคม ประกอบด้วยห้าคุณสมบัติหลัก ได้แก่ การตระหนักรู้ในตนเอง การบริหารจัดการอารมณ์ การตระหนักรู้ด้านสังคม ทักษะความสัมพันธ์ และความรับผิดชอบในการตัดสินใจ การพัฒนาทักษะทางอารมณ์และสังคมอย่างต่อเนื่องช่วยให้นักเรียนมีความรับผิดชอบต่อตนเอง เข้าใจเหตุผลและความแตกต่างของผู้อื่น รวมถึงส่งเสริมทักษะในการทำงานร่วมกับผู้อื่น ซึ่งส่งผลต่อการประสบความสำเร็จในการเรียนและการพัฒนาในด้านต่าง ๆ ของชีวิต (นันทญณ์ภัก พรหมมา และศิริวรรณ วณิชวัฒนวรชัย, 2567) นอกจากนี้ การเรียนรู้ทางอารมณ์และสังคมยังมีบทบาทสำคัญในการพัฒนานักเรียนให้เป็นบุคคลที่มีคุณภาพ โดยมุ่งเน้นการเสริมสร้างความสามารถในการตระหนักรู้และจัดการอารมณ์ตนเอง ทักษะการสื่อสารที่มีประสิทธิภาพ ความสามารถในการคิดวิเคราะห์และตัดสินใจอย่างรับผิดชอบ รวมถึงการสร้างและรักษาสัมพันธ์ภาพที่ดีทั้งในและนอกห้องเรียน การเรียนรู้ทางอารมณ์และสังคมยังช่วยเตรียมความพร้อมให้นักเรียนเผชิญกับความท้าทายและโอกาสในชีวิตประจำวัน พร้อมพัฒนาทักษะที่จำเป็นสำหรับศตวรรษที่ 21 ซึ่งส่งเสริมให้นักเรียนสามารถอยู่ร่วมกับผู้อื่นอย่างมีความสุขและประสบความสำเร็จในชีวิต (ยศวดี ดีเย็น และจักรกฤษณ์ จันทะคุณ, 2567)

กล่าวโดยสรุป การเรียนรู้ทางอารมณ์และสังคมเป็นกลไกสำคัญในการพัฒนานักเรียนประถมศึกษาให้มีทักษะในการตระหนักรู้และควบคุมอารมณ์ เข้าใจผู้อื่น สร้างความสัมพันธ์ที่ดี และ

ตัดสินใจอย่างรับผิดชอบ ซึ่งล้วนเป็นองค์ประกอบสำคัญของความสามารถในการปรับตัว การทำงานร่วมกับผู้อื่น และการเผชิญความท้าทายในชีวิตประจำวัน การเรียนรู้ทางอารมณ์และสังคมยังเป็นพื้นฐานของการเรียนรู้ การพัฒนาคุณลักษณะอันพึงประสงค์ และการเตรียมความพร้อมสำหรับการดำรงชีวิตในศตวรรษที่ 21 อย่างมีคุณภาพและยั่งยืน

การพัฒนาทักษะทางอารมณ์และสังคมของนักเรียนประถมศึกษาในยุคดิจิทัล

ในยุคดิจิทัลที่เทคโนโลยีมีบทบาทสำคัญในชีวิตประจำวันของนักเรียนประถมศึกษา การพัฒนาทักษะทางอารมณ์และสังคมควบคู่กับการเรียนรู้ทางวิชาการจึงเป็นสิ่งจำเป็น นักเรียนควรได้รับการส่งเสริมให้ใช้เทคโนโลยีอย่างมีจริยธรรมและสร้างสรรค์ สามารถจัดการอารมณ์ของตนเอง เข้าใจผู้อื่น และมีปฏิสัมพันธ์อย่างเหมาะสมในสื่อออนไลน์ ซึ่งจะช่วยลดความเข้าใจผิดจากการสื่อสารที่ไม่ตรงบริบท กิจกรรมที่เน้นการมีส่วนร่วม เช่น การอภิปรายออนไลน์หรือการทำงานกลุ่มผ่านแพลตฟอร์มดิจิทัล ช่วยเสริมสร้างทักษะการสื่อสาร การเคารพความคิดเห็น การร่วมมือ และการรับผิดชอบต่อร่วมกัน ทักษะเหล่านี้มีความสำคัญต่อการปรับตัวในโลกที่เปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็ว อีกทั้งยังช่วยให้นักเรียนมีความมั่นใจในตนเอง มีความยืดหยุ่น และสามารถสร้างความสัมพันธ์เชิงบวกในสังคมดิจิทัลได้อย่างมีประสิทธิภาพ (วรพล ศรีเทพ และสุดะคะนิง อาจชอบการ, 2567)

ขณะที่ อุษา น่วมเพชร และคณะ (2567) อธิบายว่า การพัฒนาทักษะทางอารมณ์และสังคมของนักเรียนประถมศึกษาในยุคดิจิทัลเป็นกระบวนการที่สำคัญเพื่อส่งเสริมการเรียนรู้และความร่วมมือในสังคม โดยการใช้โมเดลการสนับสนุนระหว่างเพื่อน (Peer-to-Peer Support) เป็นแนวทางหลักในการพัฒนา ซึ่งช่วยให้นักเรียนสามารถสร้างความสัมพันธ์ที่ดีกับเพื่อนและครู รวมถึงการรับรู้และจัดการกับอารมณ์ของตนเองได้อย่างมีประสิทธิภาพ นอกจากนี้ การจัดกิจกรรมที่สนับสนุนการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วมยังช่วยเพิ่มความมั่นใจและความรับผิดชอบในตัวนักเรียน ซึ่งเป็นผลสำคัญในการเตรียมความพร้อมสำหรับการใช้ชีวิตในสังคมที่เปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็วในยุคดิจิทัล

นอกจากนี้ ไชยชาญ เผือดคล้าย (2565) ยังอธิบายว่า การพัฒนาทักษะทางอารมณ์และสังคมของนักเรียนประถมศึกษาในยุคดิจิทัลมีความสำคัญในการเสริมสร้างความสามารถในการรับรู้และจัดการอารมณ์ของตนเองและผู้อื่น ทักษะเหล่านี้รวมถึงการสร้างความสัมพันธ์ที่ดี การตัดสินใจที่มีความรับผิดชอบ และการจัดการกับความเครียด โดยการใช้เทคโนโลยีสมัยใหม่ เพื่อสร้างสรรค์กิจกรรมการเรียนรู้ที่มีส่วนร่วม เช่น การอภิปรายกลุ่มและการใช้สื่อสังคมในการแบ่งปันประสบการณ์ ช่วยให้เด็กมีโอกาสนักปฏิสัมพันธ์ที่มีคุณภาพ นอกจากนี้ยังสามารถเสริมสร้างความปลอดภัยทางจิตใจและการสนับสนุนซึ่งกันและกันในสภาพแวดล้อมที่มีความหลากหลาย ส่งผลให้เด็กมีพัฒนาการที่เหมาะสมในสังคมสมัยใหม่

อย่างไรก็ตาม การส่งเสริมทักษะทางอารมณ์และสังคมยังสำคัญเนื่องจากเด็กในวัยประถมยังอยู่ในช่วงพัฒนาที่สำคัญ โดยการเรียนรู้ผ่านสื่อดิจิทัลอาจมีทั้งผลบวกและลบ ในช่วงการเรียนออนไลน์ที่เกิดขึ้นระหว่างการระบาดของเชื้อไวรัสโคโรนาสายพันธุ์ใหม่ 2019 (COVID-19) นักเรียนประถมศึกษา มักใช้โทรศัพท์มือถือเป็นเครื่องมือหลัก แต่การขาดการควบคุมจากผู้ปกครอง

ทำให้เกิดความเสี่ยงในการเสพติดที่มีคุณค่าทางอารมณ์ (Hedonic Values) ส่งผลให้เกิดพฤติกรรมไม่เหมาะสม เช่น การใช้เวลามากเกินไปในการเล่นเกมหรือเสพติดที่ไม่สร้างสรรค์ แทนที่จะปฏิสัมพันธ์กับเพื่อนหรือครอบครัว ดังนั้น การพัฒนาทักษะทางอารมณ์และสังคมจึงต้องได้รับการสนับสนุนจากทั้งโรงเรียนและครอบครัว เพื่อให้นักเรียนประถมศึกษาเรียนรู้การจัดการอารมณ์ การสร้างความสัมพันธ์ที่ดี และการมีส่วนร่วมในกิจกรรมที่ส่งเสริมการเรียนรู้ร่วมกัน การสร้างสภาพแวดล้อมที่ปลอดภัยและส่งเสริมการเรียนรู้ช่วยให้นักเรียนประถมศึกษาเติบโตเป็นผู้ใหญ่ที่มีความสามารถในการจัดการอารมณ์และความสัมพันธ์ในสังคมได้อย่างมีประสิทธิภาพ (Aslan, A. & Shiong, P. K., 2023)

กล่าวโดยสรุป ในยุคดิจิทัล การพัฒนาทักษะทางอารมณ์และสังคมของนักเรียนประถมศึกษามีความสำคัญควบคู่กับการเรียนรู้ทางวิชาการ เพื่อเสริมสร้างความสามารถในการจัดการอารมณ์ เข้าใจผู้อื่น สื่อสารอย่างเหมาะสม และสร้างความสัมพันธ์เชิงบวกผ่านสื่อออนไลน์ กิจกรรมแบบมีส่วนร่วมและการสนับสนุนจากเพื่อน ครอบครัว และโรงเรียน ช่วยส่งเสริมความมั่นใจ ความรับผิดชอบ และความปลอดภัยทางจิตใจ ขณะที่การใช้เทคโนโลยีโดยขาดการกำกับอาจส่งผลต่อพฤติกรรมที่ไม่เหมาะสม ดังนั้นการสร้างสภาพแวดล้อมที่เอื้อต่อการเรียนรู้และการมีปฏิสัมพันธ์อย่างเหมาะสมจึงเป็นสิ่งจำเป็นต่อการพัฒนาการในสังคมยุคใหม่

สรุปผล

นักเรียนประถมศึกษาในยุคดิจิทัลเติบโตขึ้นท่ามกลางสภาพแวดล้อมที่เปลี่ยนแปลงไปอย่างรวดเร็วด้วยเทคโนโลยีและข้อมูลที่เข้าถึงได้ง่าย ซึ่งเป็นปัจจัยสำคัญที่ส่งผลต่อการเรียนรู้และพัฒนาทักษะต่าง ๆ ของพวกเขา ผู้เขียนสรุปได้ ดังนี้

1) บริบทการเติบโตของนักเรียนประถมศึกษายุคดิจิทัล นักเรียนประถมศึกษาในยุคดิจิทัลเติบโตขึ้นท่ามกลางเทคโนโลยีที่เปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็ว และสามารถเข้าถึงข้อมูลต่าง ๆ ได้ง่าย ซึ่งเป็นปัจจัยสำคัญที่ส่งผลต่อรูปแบบการเรียนรู้และพัฒนาทักษะด้านต่าง ๆ โดยเฉพาะด้านอารมณ์และสังคม

2) ความคุ้นเคยกับเทคโนโลยีและผลต่อการเรียนรู้ เด็กนักเรียนมีความคุ้นเคยกับอุปกรณ์ดิจิทัล เช่น สมาร์ทโฟน แท็บเล็ต และคอมพิวเตอร์ ซึ่งช่วยเพิ่มประสิทธิภาพในการเรียนรู้ เช่น การค้นคว้าข้อมูล การเรียนรู้อย่างเป็นอิสระ และการเข้าถึงสื่อการเรียนรู้ที่หลากหลาย

3) ความสามารถในการปรับตัวต่อสื่อดิจิทัล นักเรียนมีความสามารถในการปรับตัวต่อสื่อและระบบการเรียนการสอนที่เปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็ว โดยสามารถแสดงความคิดเห็นและมีส่วนร่วมในกิจกรรมการเรียนรู้ผ่านช่องทางดิจิทัลได้อย่างคล่องแคล่ว

4) ความท้าทายจากการเข้าถึงข้อมูลอย่างเสรี แม้การเข้าถึงข้อมูลจะมีข้อดี แต่ก็แฝงมาด้วยความเสี่ยง เช่น การได้รับอิทธิพลจากเนื้อหาที่เน้นความบันเทิงหรือ “ค่าเฮโดนิค” (hedonic content) ที่อาจส่งผลต่อพฤติกรรมและการตัดสินใจของนักเรียนในชีวิตประจำวัน

5) ลักษณะการเรียนรู้ในยุคดิจิทัลที่เปลี่ยนแปลงไป การเรียนรู้ของนักเรียนยุคดิจิทัลมีลักษณะเป็นการมีส่วนร่วมสูง โดยเน้นการใช้สื่อมัลติมีเดีย เกมเพื่อการศึกษา และกิจกรรมที่มีปฏิสัมพันธ์ ส่งผลให้เด็กสามารถพัฒนาทักษะการคิดวิเคราะห์ การแก้ปัญหา และการเรียนรู้ร่วมกันได้ดียิ่งขึ้น

6) การเรียนรู้แบบร่วมมือและการได้รับข้อเสนอแนะทันที นักเรียนมีแนวโน้มที่จะเรียนรู้ได้ดีจากการทำงานเป็นกลุ่มผ่านแพลตฟอร์มดิจิทัล และการได้รับข้อเสนอแนะที่รวดเร็ว ซึ่งช่วยส่งเสริมการเรียนรู้เชิงบูรณาการและพัฒนาแรงจูงใจภายใน

7) ความเสี่ยงจากการใช้เทคโนโลยีอย่างไม่มีการควบคุม การใช้เทคโนโลยีโดยไม่มีการควบคุมจากผู้ปกครองหรือครู อาจนำไปสู่พฤติกรรมไม่เหมาะสม เช่น การเสพติดสื่อ การให้ความสำคัญกับความสนุกสนานมากเกินไปจนละเลยการพัฒนาทักษะในระยะยาว

8) ความสำคัญของทักษะทางอารมณ์และสังคมในยุคดิจิทัล เด็กยุคดิจิทัลจำเป็นต้องมีทักษะด้านอารมณ์และสังคม เพื่อสามารถปรับตัวในสภาพแวดล้อมที่เปลี่ยนแปลงตลอดเวลา รู้จักจัดการอารมณ์ของตนเอง เข้าใจผู้อื่น และสามารถสร้างความสัมพันธ์ที่ดีในสังคม

9) แนวทางการพัฒนาอย่างมีเป้าหมาย การส่งเสริมให้นักเรียนใช้เทคโนโลยีอย่างมีความรับผิดชอบ ควบคู่กับการเรียนรู้ทักษะทางอารมณ์และสังคม เช่น การเห็นอกเห็นใจผู้อื่น การควบคุมตนเอง และการสื่อสารอย่างสร้างสรรค์ จะช่วยให้นักเรียนเติบโตเป็นผู้ใหญ่ที่มีคุณภาพ

10) การเตรียมความพร้อมเพื่อเผชิญกับอนาคต การพัฒนาทักษะทางอารมณ์และสังคมในยุคดิจิทัลมีบทบาทสำคัญต่อการเตรียมความพร้อมนักเรียนให้สามารถเผชิญกับความท้าทายจากเทคโนโลยีใหม่ ๆ และสามารถใช้ชีวิตในสังคมอย่างมั่นคงและมีประสิทธิภาพในอนาคต

องค์ความรู้ใหม่

การพัฒนาทักษะทางอารมณ์และสังคม (ESSD) ของนักเรียนประถมศึกษาในยุคดิจิทัลถือเป็นความท้าทายใหม่ที่สำคัญ เนื่องจากนักเรียนในปัจจุบันเติบโตมาในสภาพแวดล้อมที่เทคโนโลยีดิจิทัลมีบทบาทอย่างมาก พวกเขาเข้าถึงข้อมูลและเครื่องมือดิจิทัลที่ช่วยเสริมสร้างการเรียนรู้และการสื่อสาร แต่ในขณะเดียวกันก็มีความเสี่ยงในการได้รับอิทธิพลจากเนื้อหาที่ไม่เหมาะสม การเรียนรู้ทางอารมณ์และสังคมในบริบทของยุคดิจิทัลจึงเป็นองค์ความรู้ใหม่ที่เน้นถึงวิธีการส่งเสริมให้นักเรียนมีทักษะในการจัดการอารมณ์ การทำงานร่วมกัน การแก้ปัญหา และการตัดสินใจอย่างมีวิจารณญาณ เพื่อเตรียมความพร้อมให้นักเรียนสามารถปรับตัวในสังคมที่เปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็ว โดยผู้เขียนสรุปเป็นแนวทางการพัฒนาทักษะทางอารมณ์และสังคมของนักเรียนประถมศึกษายุคดิจิทัล ดังแผนภาพที่ 1

ภาพที่ 1 แนวทางการพัฒนาทักษะทางอารมณ์และสังคม (ESSD) ของนักเรียนประถมศึกษาในยุคดิจิทัล

จากภาพที่ 1 แนวทางการพัฒนาทักษะทางอารมณ์และสังคมของนักเรียนประถมศึกษา ยุคดิจิทัล ประกอบด้วย 5 แนวทาง ดังนี้

1) การบูรณาการเทคโนโลยีดิจิทัล เพื่อพัฒนาทักษะทางปัญญาและทักษะทางสังคม อารมณ์ของผู้เรียน การประยุกต์ใช้เทคโนโลยีดิจิทัลในการจัดการเรียนรู้มีบทบาทสำคัญในการ พัฒนาทักษะการคิดวิเคราะห์และการแก้ปัญหาของผู้เรียน โดยกระบวนการเรียนรู้ผ่านสื่อดิจิทัลไม่ เพียงมุ่งเน้นการรับข้อมูล แต่ยังส่งเสริมกระบวนการทดลองและการสร้างสรรค์ที่นำไปสู่การเรียนรู้ เชิงรุกและประสบการณ์การเรียนรู้เชิงลึก

2) การเรียนรู้ทางสังคมและอารมณ์ ในบริบทสังคมดิจิทัล มีความสำคัญต่อการพัฒนา สมรรถนะด้านการจัดการอารมณ์ การแสดงความเห็นอกเห็นใจ การสร้างสัมพันธภาพเชิงบวก การ ทำงานร่วมกันอย่างสร้างสรรค์ และการตัดสินใจอย่างมีความรับผิดชอบ ซึ่งเป็นพื้นฐานสำคัญในการ ปรับตัวต่อพลวัตทางสังคม และช่วยลดพฤติกรรมที่ไม่พึงประสงค์

3) การส่งเสริมการเรียนรู้แบบร่วมมือและปฏิสัมพันธ์ทางสังคม เอื้อให้ผู้เรียนพัฒนา ทักษะการทำงานเป็นทีมและการสื่อสารผ่านช่องทางออนไลน์ได้อย่างมีประสิทธิภาพ ซึ่งส่งผลต่อ การแลกเปลี่ยนความคิดเห็น การสร้างสัมพันธภาพ และการพัฒนาความมั่นใจในตนเอง

4) การบูรณาการทักษะทางสังคมและอารมณ์ในการใช้เทคโนโลยี จำเป็นต้องมุ่งเน้น การส่งเสริมการใช้เทคโนโลยีอย่างมีความรับผิดชอบและสร้างสรรค์ ผ่านกิจกรรมการเรียนรู้ที่ หลากหลาย อาทิ การทำงานกลุ่มออนไลน์และการใช้เกมเพื่อการศึกษา

5) การเข้าถึงสื่อดิจิทัล คือ การที่ผู้เรียนอาจได้รับอิทธิพลจากเนื้อหาที่ไม่เหมาะสมหรือค่านิยมที่ไม่พึงประสงค์ ดังนั้น การกำกับดูแลการเข้าถึงและการส่งเสริมการใช้สื่อที่มีคุณภาพจึงเป็นมาตรการสำคัญในการป้องกันพฤติกรรมที่ไม่พึงประสงค์

เอกสารอ้างอิง

- ไชยชาญ เผือดคล้าย. (2565). แนวทางการแก้ปัญหาการกลั่นแกล้งรังแกกันในห้องเรียนชั้นประถมศึกษาด้วยการพัฒนาทักษะการเรียนรู้ทางอารมณ์และสังคม (Social and emotional learning: SEL). *วารสารปรัชญาปริทรรศน์*, 27(1), 219-232.
- ชัชวาลย์ ระดาฤทธิ. (2567). ภาวะผู้นำของผู้บริหารสถานศึกษาในการดูแลช่วยเหลือนักเรียนในการศึกษายุค 4.0. *วารสารวิจัยนวัตกรรมการศึกษาและเทคโนโลยี*, 2(2), 97-105.
- นันทวัฒน์ พรหมมา และศิริวรรณ วณิชวัฒนวรชัย. (2567). Social Emotional Learning (SEL): การเรียนรู้ทางสังคมและอารมณ์สามารถแก้ปัญหาการเรียนรู้ด้อยได้อย่างไร. *วารสารรามคำแหง ฉบับคณะศึกษาศาสตร์ (มนุษยศาสตร์ และสังคมศาสตร์)*, 5(1), 72-82.
- พชรภมร คำไว และคณะ. (2567). รูปแบบการบริหารระบบการดูแลช่วยเหลือนักเรียน เพื่อส่งเสริมความสามารถในการปรับตัวของนักเรียนโรงเรียนประถมศึกษา เขตภาคเหนือตอนล่าง. (วิทยานิพนธ์การศึกษาดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาการบริหารการศึกษา). บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยนเรศวร.
- พิชิตชัย เทียงท่า และมนตรี วงษ์สะพาน. (2566). การพัฒนากิจกรรมการเรียนรู้โดยใช้บทบาทสมมติร่วมกับเทคนิคเกมมิฟิเคชันที่ส่งเสริมทักษะทางสังคมและผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนรู้วิชาหน้าที่พลเมืองของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 5. (วิทยานิพนธ์การศึกษามหาบัณฑิต สาขาวิชาหลักสูตรและการสอน). บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาสารคาม.
- ยศวดี ดีเย็น และจักรกฤษณ์ จันทะคุณ. (2567). การพัฒนาโปรแกรมส่งเสริมการตระหนักรู้ในตนเองตามแนวคิด CASEL ของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 5. *Journal of Modern Learning Development*, 9(11), 49-63.
- วรพล ศรีเทพ และสุดคณิง อาจชอบการ. (2567). กระบวนการพัฒนาทักษะการสื่อสารอย่างมีประสิทธิภาพสำหรับนักเรียนระดับประถมศึกษาในยุคดิจิทัลด้วยกระบวนการ ACTMARR 7 ขั้นตอน. *วารสารวิทยาการการเรียนรู้และศึกษาศาสตร์*, 3(1), 113-141.
- ชนอนงค์ ชูรา, อีรศักดิ์ อุปไมยอริชัย, สติพร เชาวนชัย และณัฐกานต์ ประจันบาน. (2567). รูปแบบการบริหารเครือข่ายความร่วมมือเพื่อส่งเสริมทักษะชีวิตของนักเรียนประถมศึกษาสังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน. *Journal of Education and Innovation*, 26(4), 356-369.

- สุนิสา วงศ์อารีย์, สุปรีชา วงศ์อารีย์, เรวดี หมวดดาร์กซ์, ชาศรียา พันธุ์ทอง และทรงศนีย์ วันชาติ. (2566). รูปแบบการพัฒนาทักษะชีวิตของนักเรียนระดับมัธยมศึกษาตอนต้นสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาอุดรธานีเขต 1. *วารสารมหาวิทยาลัยมหาสารคาม*, 10(10), 201-210.
- สุวัชรพร สวอยอารมณ์, และปิยะฉัตร เอื้อชินกุล. (2567). การพัฒนาคู่มือระบบการให้การปรึกษา และดูแลช่วยเหลือนักเรียนวัยรุ่นในยุคดิจิทัลสำหรับครูที่ปรึกษาในจังหวัดฉะเชิงเทรา. *วารสารนวัตกรรมการจัดการศึกษาและการวิจัย*, 6(3), 527–540.
- อุษา น่วมเพชร, ศรินทรา ดั่งงไส, ชัดเจน จันทรพัฒน์, ธนเทพ นำพรวัฒนากุล, สายฝน เอกวรารังกูร, & เกวลี วัชรทักซิณ. (2567). การพัฒนารูปแบบกระบวนการเรียนรู้ทักษะทางอารมณ์ และสังคมโดยเพื่อนช่วยเพื่อนของนักเรียนโรงเรียนขยายโอกาสทางการศึกษา. *วารสารการพยาบาลจิตเวชและสุขภาพจิต*, 38(2), 87-100.
- Ahmed, I., Hamzah, A. B. & Abdullah, M. N. L. Y. B. (2020). Effect of Social and Emotional Learning Approach on Students' Social-Emotional Competence. *International Journal of Instruction*, 13(4), 663–676.
- Aslan, A. & Shiong, P. K. (2023). Learning in the Digital Age Full of Hedonistic Cultural Values Among Elementary School Students. *Bulletin of Pedagogical Research*, 3(2), 94–102.
- Durlak, J. A., Weissberg, R. P., Dymnicki, A. B., Taylor, R. D. & Schellinger, K. B. (2011). The impact of enhancing students' social and emotional learning: A meta-analysis of school-based universal interventions. *Child Development*, 82(1), 405–432.